

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT (NVE)

Postboks 5091 Majorstua

0301 OSLO

Deres ref:

Vår ref: 2025/127297

Dato: 05.06.2025

MATTILSYNETS UTTALELSE TIL SØKNAD OM Å BYGGE SØNDELED KRAFTVERK - RISØR KOMMUNE

Vi viser til søknad fra NVE datert 22.05.2025, deres ref. 202201807-25. Søknaden gjelder tillatelse til å bygge Sønedeled kraftverk i Risør kommune. Tiltakshaver er AS Egeland's Verk.

Vår rolle

Mattilsynet er statlig sektormyndighet for områdene planter, helse og velferd hos fisk og dyr, mat og drikkevann. Som høringsinstans har vi i oppgave å bidra til å ivareta nasjonale og regionale interesser innenfor våre forvaltningsområder. I tilknytning til denne høringen er tema om drikkevannsforsyning og helse og velferd hos akvatiske dyr relevante.

Konklusjon:

Drikkevannsforsyning

Tiltakshaver må kartlegge om det er vannforsyningssystem i områdene der det skal gjennomføres fysiske tiltak. Om det er tilfelle, må dere vurdere om anleggsarbeidet kan føre til forurensing, samt iverksette tiltak og utarbeide vilkår for å forhindre dette.

Helse og velferd hos akvatiske dyr

Vi er positive til tiltakene som er beskrevet i søknaden som fisketrapp, hindring av tilløp til turbiner og minstevannføring forutsatt at løsningene fungerer.

Tiltakshaver må innføre tiltak for å hindre overføring av smitte fra maskiner og utstyr mellom ulike vassdrag. Det må også vurderes hvilken effekt det planlagte arbeidet vil kunne ha på akvatiske dyr under anleggsfasen, og foreslås eventuelle avbøtende tiltak.

Bakgrunn for saken

Søknaden omfatter tillatelse til å gjenoppføre Sønedeled Kraftverk i Gjerstadvassdraget i Risør kommune. Det søkes om å rehabilitere eksisterende dam og bygge ny kraftstasjon. NVE behandler her uttak av vann, rehabilitering av eksisterende dam, rørgate, ny kraftstasjon og permanent og midlertidig vei.

Fra søknad om konsesjon, datert november 2024

Sammendrag

«Det vil bli sluppet en minstevannføring fra inntaket til elveløpet på 3 m³ /s i laksens oppvandringsperiode fra mai til oktober, i tillegg til vannet som går i fisketrapp og -renne (ca. 250 l/s). Resten av året slippes 1 m³ /s. Fiskerenna er åpen også om vinteren, men trappa er stengt.

Det søkes om å rehabilitere eksisterende inntaksdam og -kum og bygge ny kraftstasjon vegg i vegg med denne. Kraftverket vil få 2 utløpskanaler, én i elveløpet og én som går gjennom Feierhølen og videre ut i fjorden. Inntaket blir forsynt med en smalspilet rist, som kombinert med egen fiskerenne vil lede fisk og ål forbi turbininntaket og sikre trygg nedvandring. Den eksisterende fisketrappa vil bli rehabilitert.»

«Tiltaket inkluderer betydelig opprusting og forbedring av vandringsveier for anadrom fisk og ål, samt biotopforbedrende tiltak.»

Kap. 1.2 Begrunnelse for tiltaket.

«AS Egeland's Verk mottok 19.04.2024 innkalling til konsesjonsbehandling av Søndeled kraftverk, i medhold av vannressursloven § 66. NVE påberoper sterke miljømessige hensyn som hovedårsak til innkallingen. NVE pålegger tiltakshaver å utforme søknaden med hovedvekt på gode opp- og nedvandringssløsninger for laks, sjøaure, ål og niøye.»

Kap.1.3 Beskrivelse av området og eksisterende inngrep.

«Tiltaket ligger tett inntil bebyggelsen på Søndeled.»

Kap. 2.2.3 Manøvreringsreglement.

«Det søkes ikke om nye reguleringsmagasiner for Søndeled kraftverk. Magasinene i Vasstøvann og Svart manøvreres i dag for høyest mulig produksjon ved hhv Stifoss kraftverk og Verket. Når Søndeled kraftverk kommer i drift vil dette endres til at disse kraftverkene kjøres og magasinene tappes på en måte som sikrer tilstrekkelig vann til at anadrom fisk kan vandre trygt over dam Søndeled og opp i Brøbøvann i perioden fra mai til oktober.»

Kap. 2.2.4 Inntak

«Inntak

Inntakskanalen med overløp vil bli beholdt omtrent som i dag, men vil bli rehabilitert og modifisert for å sikre trygg nedvandring av fisk og ål, samt for å tilfredsstille tekniske krav i damsikkerhetsforskriften. I inntakskanalen, mot inntakskummen, vil det bli montert en 50 m² Alpha- rist med 15 mm spileavstand. Arealet til risten er beregnet for å holde maksimal vannhastighet under 0,5 m/s. Risten vil hindre nedvandrende fisk, smolt og ål i å komme inn i inntaket. Fisk og ål vil bli ledet oppover risten og til fiskerenne/rør øverst oppe.

Fisketrapp

Eksisterende fisketrapp vil bli renoveret. Trappa starter i kulpen like nedenfor dammen, og vil bli utformet som spaltetrapp. Utløp fra øvre turbin kommer like ved, og vil fungere som lokkestrøm for oppvandrende fisk.»

Kap. 2.3.1 Kjøremønster og drift av kraftverket

«Kjøremønsteret for Søndeled kraftverk skal prioritere fiskens vandring og de behovene for vann og vannoverdekning dette skaper.»

Kap. 3. Fysiske forhold.

«De planlagte minstevannføringerne vil variere over året, men ikke følge helt de ordinære datoene for sommer og vinter (jf. tabell 7). Det er lagt vekt på behovene fisk vil ha for vann på elvestrekningen fra sjøen og opp til dammen og fisketrappen.»

Kap. 3.1.2 Grunnvann.

«Basert på data fra grunnvannskartet GRANADA er det ingen betydelige grunnvannsforekomster i området. Det er en privat brønn på vestsiden av elveløpet et stykke oppstrøms tiltaket. Mellom brønnen og elveløpet går fylkesveien, og det er ingen grunn til å tro at tiltaket vil ha en innvirkning på denne. Det er på bakgrunn av dette ingen grunn til å gjennomføre videre undersøkelser.»

Kap. 5. Virkninger for miljø og samfunn.

«Det etableres også nye løsninger for opp- og nedvandring av laks, sjøaure og ål i tilknytning til tiltaket (jf. beskrivelse i Miljøplan utarbeidet av Sweco). I de følgende konsekvensvurderinger er det lagt til grunn som en forutsetning at disse løsningene fungerer. Eventuell usikkerhet knyttet til dette må da hensyntas i den overordnede vurderingen.»

Kap. 6. Vurdering av avbøtende tiltak:

«Utreddingene som er foretatt i denne søknaden viser at forholdene for anadrom fisk vil bli bedre når Søndeled kraftverk settes i drift og dammen igjen fylles opp, enn slik den var i perioden da elva rant fritt. Søker velger likevel fortsatt å benevne tiltakene som avbøtende. De viktigste tiltakene for å bedre opp- og nedvandringmulighetene for anadrom fisk, ål og niøye kan da oppsummeres slik (Ref. Vedlegg 10.7- Miljøplan):

- Manøvrere magasinene i Vasstøvann og Svart slik at det er tilstrekkelig vann i elva i den kritiske perioden fra mai til oktober
 - Prioritere trygg fiskepassasje fremfor produksjon ved å lede tilstrekkelig vann gjennom øvre turbin og ut i hovedelva
 - Rehabiliter eksisterende fisketrapp i dam Søndeled
 - Montere smalspillet inntaksrist kombinert med fiske-/ålerenne som hindrer smolt, fisk og ål å bli sugd inn i turbinen, og som sørger for trygg nedvandring
 - Etablere dypål i elveløpet fra dammen og til sjøen
 - Montere rist i utløpet fra kanal mot sjøen for å hindre anadrom fisk å bli stående i Feierhølen
- For å styrke produksjonsforholdene for de aktuelle fiskeartene (Ref. Miljøplan):
- Biotopjustere strekningen fra dammen til sjøen
 - Utrede mulighetene for å etablere gytearealer og oppvekstarealer mellom Stifoss og Brøbøvann
 - Utrede biotopiltak i Haugelva og Nygårdsbekken med mål om å styrke populasjonene av anadrom fisk.»

Drikkevannsforsyning

Mattilsynet forvalter drikkevannsforskriften (forskrift om vannforsyning og drikkevann, FOR-2016-12-22-1868). Vårt ansvarsområde i forbindelse med planarbeid er knyttet til å beskytte eksisterende og fremtidige drikkevannskilder, samt sikre levering av trygt og tilstrekkelig drikkevann til innbyggerne.

Det står i dokumentasjonen at tiltaket ligger tett inntil bebyggelsen på Søndeled. Grunnvannsforekomsten som er registrert i området er oppstrøms tiltaket, og det er vurdert at gjennomføring av tiltaket ikke vil påvirke brønnen negativt.

Mattilsynet har ikke registrert kommunale vannforsyningssystem i området, og har ingen fullstendig oversikt over private vannforsyningssystem. Privat vannforsyning kan benytte

overflatevann eller grunnvannsbrønner som råvannkilde, og en eller flere husstander kan være knyttet til disse vannforsyningssystemene. I området kan det finnes slike vannforsyninger.

I anleggsfasen vil det ved gravearbeider være størst risiko for forurensende avrenning til råvannskildene. Dette gjelder fra innledende fjerning av vegetasjon, fjerning og tilføring av masser og frem til ferdigstillelse. Det vil derfor være avgjørende å sikre at anleggsgjennomføringen ikke medfører forurensning som påvirker vannkvaliteten negativt på eventuelle private vannforsyningssystemer.

Dere bør kartlegge om det er vannforsyningssystem i områdene der det skal gjennomføres fysiske tiltak. Om det er tilfelle, må dere vurdere om anleggsarbeidet kan føre til forurensning, samt iverksette tiltak og utarbeide vilkår for å forhindre dette. Minstevannføringen må også ivareta eventuelle drikkevannsforsyninger.

Helse og velferd hos akvatiske dyr

Mattilsynet har forvaltningsansvar for å ivareta god velferd hos fisk og tifotkreps og fremme god helse hos akvakulturdyr og andre akvatiske dyr. (Jf. Forskrift om dyrehelse (dyrehelseforskriften) FOR-2022-04-06-631 og Forskrift om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften) FOR-2008-06-17-822).

Mattilsynet peker på at det er særlig plikt til aktsomhet med tanke på å forebygge og forhindre risiko for spredning av smittsomme sykdommer til dyr, inkludert akvatiske dyr. Dyrevelferdsloven sier at dyr, inkludert akvatiske dyr, skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.

Det må stilles krav til entreprenører og andre relevante virksomheter om vask og desinfeksjon av anleggsmaskiner og annet utstyr før de kan brukes i og nære vassdrag og fjorder.

Under anleggsfasen kan det oppstå avrenning fra anleggsvann eller utslipp av kjemikalier og olje fra maskiner, og entreprenør må kunne sette i verk nødvendige tiltak for å hindre skade på resipienten. Partikler og kjemikalier kan påvirke akvatiske dyr negativt. Store mengder partikler kan blant annet irritere gjellene på fisk, noe som øker slimproduksjonen. Mye slim på gjellene vil gi nedsatt evne til å ta opp oksygen, noe som fører til dårlig fiskevelferd. Både sprenging og partikler fra sprenging og steinmasser, har en svært negativ effekt på fisk.

Avbøtende tiltak som fisketrapp, hindre tilløp til turbiner og minstevannføring er beskrevet, samt flere planlagte utredninger. Swecos rapport legger til grunn at løsningene fungerer, og at dette må hensyntas og vurderes.

Tiltakshaver må gjøre en vurdering av hvilken effekt tiltaket vil kunne ha på akvatiske dyr under anleggsfasen (sprenging og annet arbeid), og foreslå eventuelle avbøtende tiltak.

Med hilsen

Mattilsynet, tilsynet

Eli Marie Thompson
seniorinspektør

Jorunn Aasgaard Grini
avdelingsleder

Dokumentet er godkjent elektronisk / This document has been electronically approved